

Klaniczay Tibor–Tolnai Gábor

Köszöntő

*Viro rebus litterariis Hungaricis
eruditissimo Andreae Tarnai
sexagenario discipuli atque
unanimesi sui sodales salutem plurimam
dicunt*

Tarnai Andor 60. születésnapján talán egy kevésbé látványos, de eredményeiben annál tartósabb s a tudomány további útját jelentékenyen meghatározó kutatói pálya évfordulóját ünnepeljük. Olyan tudóst, aki nem az éppen napirenden levő, mindenki által különösen szorgalmazott, s olykor divatként jelentkező témáknak, hanem a mások által észre nem vett, netán félreismert, de a történeti folyamatok megértéséhez nélkülözhetetlen kérdéseknek a hivatott kutatója. Az ilyen pálya eredményeit hosszú ideig csak a szűkebb szakmai körök méltányolják, hiszen csak megfelelő felhalmozódás után válik mindenki számára nyilvánvalóvá szemléletátalakító, a megcsontosodott értékrendet át-szervező, és egész korszakok megítélését átalakító ereje.

Tarnai Andor ily módon vált a régi magyar irodalom kiemelkedő tudósává. Eötvös-kollegistaként, magyar–latin szakon szerzett tanári oklevelet. Három jeles mesterétől, Horváth Jánostól, Pais Dezsőtől és Huszti Józseftől a legmagasabb fokon sajátította el a tények tiszteletét, a források és adatok hiánytalan összegyűjtésének igényét s a filológiai erudíció műhelytitkait. Ezekkel az adottságokkal azonban nemcsak a filológiai aprómunka tisztas eredményeit igyekezett gazdagítani, hanem elsősorban az ideologikus kérdések megválaszolására, a gondolkodás, az eszmék történetének feltárására, a korszakok, irányzatok szintetikus megragadására törekedett. Már legelső publikációja, a felvilágosodás-kori antiklerikális röpiratok gyűjteményének kiadása (1950) világosan jelezte kutatásainak az irányát, s ettől kezdve szinte valamennyi műve példaképe lehet a biztos filológiai alapokon nyugvó elvi-eszmei igényű kutatómunkának.

Mint textológus maradandót alkotott a Keresztury Dezsővel együtt szerkesztett Batsányi-kritikai kiadás szövegének gondozásával és filológiai apparátusának elkészítésével. Tarnai Andort azonban a régebbi magyar irodalomban elsősorban a tudat története izgatta, s ez elvezette őt az irodalomtörténet által elhanyagolt vagy soha figyelembe sem vett, de eszme- és tudománytörténeti szempontból elsőrendű fontosságú művek, szerzők egész sorának feltárásához, új életre keltéséhez. Mindez alapját képezte a múlt néhány ideológiai fontos-

ságú kulcskérdéséről írt nagyigényű tanulmányának (pl. *Szekfü Gyula és a „nemzetietlen kor” irodalomtörténete*, 1960; *A magyar irodalomtörténeti hagyomány kialakulása*, 1961), valamint a nemzeti tudat története szempontjából alapvető könyvének (*Extra Hungariam non est vita*, 1969) megírásához.

Legfőbb kutatási területe a XVIII. század; publikációinak zöme e korszakkal foglalkozik, s ez az a periódus, melynek általánosan elfogadott s a történettudomány által is elismert új marxista koncepcióját ő dolgozta ki. Az anyagában is kevésbé feltárt, s a múltban különböző téves ideológiai és politikai szempontok jegyében összekuszált és félreinterpreterált korszak irodalmának, eszméinek és művelődésének történetében ő csinált első ízben „rendet” az akadémiai irodalomtörténet II. és III. kötete számára írt fejezeteivel. Művei azonban irodalmunk első nyolc évszázadának, sőt azon túllépve is előre az időben, minden korszaka számára jelentős újat nyújtottak. Különösen vonatkozik ez a magyar irodalomtudomány és kritika történetére, melynek az Irodalomtudományi Intézetben folyó munkálatait ő vezeti. Ennek a vállalkozásnak a keretében született meg eddigi legjelentősebb munkája: *A magyar nyelvet írni kezdik (Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon)*, 1983. Fél évszázad óta, Horváth Jánosnak a magyar középkor irodalmáról írt alapműve után, Tarnainak ez a könyve jelent újabb mérföldkövet a magyar középkor irodalmának kutatásában. Történelmünk és irodalmunk első félezer évéről egy, a nemzetközi medievisztika eredményeivel lépést tartó új koncepciót, a kutatás által érdemtelenül mellőzött számos mű megismertetését és nem sejtett összefüggések felismerését köszönhetjük e munkának.

Munkássága során Tarnai – fölényes latintudása jóvoltából – eddig soha nem látott mértékben hasznosítja a magyarországi latin irodalom tanulságait, valamint a nem elhanyagolható hazai német nyelvű művekét (hiszen még Batsányi is németül írta egyik főművét!). A régebbi századok magyar kultúrája többnyelvűségének a szem előtt tartása párosul nála az interdiszciplinaritás szempontjával: Tarnai az irodalomtudomány mellett ugyanilyen biztonsággal mozog a nyelvtudomány, a művelődéstörténet, az egyháztörténet s különösen a tudománytörténet kérdéseiben. Ezek az adottságok biztosítják műveinek úttörő jellegét, s teszik személyét egy nemzeti és szakmai szempontból egyaránt nélkülözhetetlen kutatási terület legjobb magyar szakemberévé.

Munkahelyeit, szolgálatait tekintve ideális „filosz”-pálya az övé. Több mint tíz évig az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában dolgozott: hatalmas anyagismeretének alapjait itt vetette meg. Csaknem negyedszázadon át a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének tudományos munkatársa, majd osztályvezetője volt: ezalatt és itt – a régi Eötvös kollégium atmoszféráját továbbörökítő közösségben – bontakozott ki gazdag alkotói tevékenysége. 1980 óta, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészkarán a régi magyar irodalom tanszékvezető professzora: saját kutatásainak folyta-

tása mellett elérkezett tudása közvetlen átadásának, a tanítványok nevelésének, az iskolateremtésnek az ideje. S hogy ez már az első öt évben milyen érett gyümölcsöket termett, arról éppen ez a kis kötet, a tanítványok írásainak a gyűjteménye tanúskodik.

Tarnai Andor nemcsak kiemelkedő tudós és kitűnő tanár, hanem a tudományos közélet fontos szereplője is. Vezetője, irányítója több tudományos vállalkozásnak, tagja több akadémiai bizottságnak és elnöke az MTA Textológiai Munkabizottságának. Három éven át a magyar irodalomtörténetet tanította a bécsi egyetemen, s ezalatt tekintélyt és megbecsülést vívott ki a szomszéd ország tudományos köreiben. A magyar-osztrák akadémiai együttműködésnek azóta is ő az egyik legtevékenyebb és legeredményesebb munkása.

A 60. évforduló átmeneti epizód csupán, különösen az olyan életpályák esetében, mint amilyen a most ünnepelt kedves barátunké. Nem pihenő, hanem csak lépcsőfok egy egyenletesen és folyamatosan felfelé haladó úton, egy maradandó életmű kiteljesedése jegyében. Bár a fenti sorokban a múlttól írtunk, közben inkább a jövőre gondoltunk, s ehhez kívánunk Tarnai Andornak jó egészséget, töretlen munkakedvet, további sok eredményt és sikert.